

An aerial photograph of a Dutch landscape. A river flows from the top right towards the bottom left. To the left of the river is a dense village with many houses and buildings. To the right of the river are large green fields, some of which are divided into smaller plots. The text 'Cultuurhistorische Verkenning' is overlaid in white on the left side of the image.

Cultuurhistorische Verkenning

Mercuriusterrein Krommenie

Team erfgoed, gemeente Zaanstad
Oktober 2023

Colofon

Team erfgoed, gemeente Zaanstad
Stadhuisplein 100
1506 MZ Zaandam

Concept – november 2019:
Definitief – oktober 2023:

Joost van der Ham
Hilde Bloemers & Marieke Leeverink

Inhoudsopgave

1	Opgave.....	4
1.1	Aanleiding.....	4
1.2	Begrenzing van het gebied	4
1.3	Leeswijzer	5
2	Ontstaansgeschiedenis en ontwikkeling van Krommenie	6
2.1	Krommenie	6
2.2	Vlusch	7
2.3	Visserspad	8
2.4	Noordersluis	10
2.5	Mercuriusterrein	11
3	Waardering.....	14
3.1	Huidige situatie	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
3.2	Waardering.....	20
4	Aanbevelingen.....	23
5	Bronnen	24

1 Opgave

1.1 Aanleiding

Het gebied in Krommenie langs de Nauernasche Vaart is in ontwikkeling. Bedrijvigheid trekt steeds meer weg uit deze voormalige industriezone en het gebied verkleurd naar woningbouw. Zo ook het industrieterrein aan de Mercuriusstraat. Op 31 mei 2019 heeft de gemeenteraad een voorbereidingsbesluit voor het terrein genomen. Voordat het voorbereidingsbesluit afgelopen is moet er een nieuw bestemmingsplan opgesteld zijn. Voor de gehele transformatie van het bedrijventerrein wordt door de gemeente, samen met zoveel mogelijk betrokkenen, een ruimtelijke visie voorbereid. In die visie komt in grote lijnen te staan wat voor een buurt het bedrijventerrein 'Mercurius' moet gaan worden. Deze ruimtelijke visie zal uiteindelijk als kader gaan fungeren voor toekomstige juridisch-planologische procedures. Dat betekent dat als nieuwe plannen bij de gemeente worden ingediend, deze zullen worden getoetst aan de gebiedsvisie. De planvorming voor de transformatie van het bedrijventerrein is momenteel nog niet uitgekristalliseerd. Om te voorkomen dat zich in de tussentijd bedrijven zullen vestigen die de beoogde transformatie in de weg staan is het nodig om het geldende bestemmingsplan 'Krommenie-Oost' uit 1998 te actualiseren. Op 14 juli 2022 heeft de gemeente, vooruitlopend op dit bestemmingsplan, een voorbereidingsbesluit genomen (welke inmiddels niet meer van kracht is). Uitgangspunt is dat het nieuwe bestemmingsplan conserverend van aard is. Dat houdt in dat uit wordt gegaan van de bestaande situatie: bestaand gebruik en bestaande bebouwing worden gerespecteerd. Ten behoeve van de ruimtelijke visie en aanpassing van het bestemmingsplan is deze cultuurhistorische verkenning is geschreven.

1.2 Begrenzing van het gebied

Het te behandelen gebied in deze cultuurhistorische verkenning bevat het industrieterrein aan de Vlusch in het Noorden van Krommenie. Het gebied wordt omsloten door de Vlusch in het westen, de sloot in het noorden, de Nauernasche Vaart in het oosten en de Noordersluissloot in het zuiden

Mercuriusterrein in zijn omgeving

Begrenzing van het gebied

1.3 Leeswijzer

De cultuurhistorische verkenning begint met de beschrijving van de ontstaansgeschiedenis en ontwikkeling van Krommenie. Vervolgens wordt de ontwikkeling van het perceel beschreven en deze wordt toegelicht aan de hand van de bouwgeschiedenis. De waardering wordt vanuit de bestaande situatie opgezet en afgerond met aanbevelingen voor de toekomst.

2 Ontstaansgeschiedenis en ontwikkeling van Krommenie

2.1 Krommenie

De eerste schriftelijke vermeldingen dateren uit de tweede helft van de 13e eeuw (1250-1300), maar er was al eerder sprake van duurzame bewoning in dit gedeelte van de Zaanstreek. Uit vondsten blijkt dat al in de 11e eeuw bewoning was in het gebied bij Krommenie. De boeren ontgonnen het moeras vanaf het Cromme IJ (nu: de Kil, de Noorder- en Zuiderham) richting de huidige Nauernasche Vaart. Ook hier stonden de eerste boerderijen kris kras door het hele gebied. Resten van deze eerste middeleeuwse boerderijen zijn nog te vinden in de bodem van weilanden bij Krommenie. Vanaf de 13e eeuw concentreerde de bewoning zich langs de ontginningsdijk. Vondsten langs het Vlietsend bewijzen dit. Sommige huizen of boerderijen werden op terpen gebouwd. Zo ontstond de noord-zuid gerichte, lintvormige bebouwing van Krommenie, het huidige Vlietsend, Zuiderhoofstraat, Noorderhoofdstraat en de Uitweg. Als gevolg van de voortgaande bodemdaling verdween rond 1500 alle akkerbouw uit Krommenie en werd veeteelt het hoofdmiddel van bestaan. In deze eeuwen was Krommenie een agrarisch lintdorp. Pas aan het einde van de 16e eeuw veranderde dit.

Zoals bekend floreerden in de Zaanstreek de scheepsbouw en aanverwante industrieën in de 17e eeuw. Gerelateerd daaraan ontwikkelde zich in Krommenie en Assendelft de zeildoekweverij, waar zowel voor de scheepsbouw en -vaart als ook voor de molenindustrie zeildoek werd gemaakt. Over de oorsprong van de zeildoekweverij in de noordelijke Zaanstreek is weinig bekend. In 1597 hielden 58 inwoners van Krommenie en Krommeniedijk zich bezig met spinnen en weven van linnen. Het is niet ondenkbaar dat deze mensen zich gingen toeleggen op het weven van zeildoeken toen de vraag hiernaar kwam en bleef toenemen in de 17e eeuw. Onder “zeildoekweverij” wordt overigens het hele proces van bewerkingen en behandelingen van hennep tot zeildoek bedoeld. Daaronder vielen de hennepklopperij, de hekelarij, de spinnerij, de garenkokerij (of “ziederij”), de weverij en de rolrederij. Aan het einde van de 17e eeuw en in de 18e eeuw kwam de overgrote meerderheid van het zeildoek op de Nederlandse schepen uit het noorden van de Zaanstreek, vooral uit Krommenie. In de zeildoekweverij vonden duizenden mensen werk, zowel binnen als buiten Krommenie. Het organiseren van de zeildoekproductie werd gedaan door rolreders. Zij organiseerden zowel de productie als de verkoop van de zeildoeken.

Het aantal inwoners van het dorp nam in deze tijd in omvang toe en per jaar werden gemiddeld 2 huizen bijgebouwd. Om deze nieuwe panden een plek te kunnen geven werden haaks op het lint, aan weerszijden, een aantal paden aangelegd. Hierlangs werden de nieuwe huizen gebouwd. Ook langs de weg naar Wormerveer (Padlaan) en Bus en Dam (Heiligeweg) verrezen woningen. Op de open stukken land die over waren werden de gewassen garen gedroogd. Het kloppen van hennep gebeurde in hennepklopmolens, waarvan de eerste in 1600 in gebruik werd genomen. In 1651 stonden er vijf van dit soort molens in Krommenie. Daarnaast stonden er vier in Wormer en vier in Assendelft/Westzaan. Buiten hennepkloppers was de molenindustrie niet van grote betekenis in Krommenie.

Ook in de eerste helft van de 18e eeuw was de productie van zeildoek nog hoog. Jaarlijks werden ongeveer 30.000 rollen zeildoek geproduceerd. Uit deze tijd dateren dan ook de mooie houten en stenen pronkgevel in de Lodewijkstijlen. Pas toen het slechter ging met de scheepsbouw in Zaandam, na 1739, ging het logischerwijs ook slechter met de industrie van de zeildoekweverij. Toch hield de industrie nog stand in de 18e eeuw, omdat het een nationale industrie was geworden. De producten werden door de hele Republiek en in alle overige landen van West- en Noordwest-Europa afgenomen. Krommenie verzorgde in 1769 75% van de productie van zeildoek in de Republiek. Toch liep de nijverheid verder terug, maar bleef wel bestaan. De bevolking nam af en daarmee ook de bebouwing. Maar dankzij de rijkdom van de rolreders werden rond 1800 de fraaiste Zaanse panden van de hele Zaanstreek neergezet langs de Noorder- en Zuiderhoofdstraat, langs het oude lint van Krommenie dus.

Toen het zeilschip steeds meer plaats maakte voor het stoomschip en ook molens verdwenen, liep de zeildoekweverij opnieuw sterk terug. Echter, de economie leefde met de industrialisatie juist op. Uit de

zeildoekweverij ontstond de linoleumfabricage en de fabricage van blikken nam hoge vlucht vanwege de komst van de voedingsindustrie. Langs de Nauernasche Vaart verrezen grote fabrieken.

De bevolking nam weer toe. Toen in 1901 de woningwet van kracht werd ontstonden vanuit de hoofdstraat enkele nieuwe dwarsstraten met stenen woonhuizen. De Prins Hendrikstraat en de Emmastraat zijn de eerste ontwikkelingen die vanuit deze nieuwe manier van bouwen voor uitbreiding zorgde. Omdat Krommenie in deze periode een beperkt aantal inwoners had was het niet noodzakelijk een uitbreidingsplan van de gehele gemeente op te stellen. Zo werden de benodigde uitbreidingen als deelontwerpen uitgevoerd direct aan de bestaande paden. De buurten Blok en Oranjebuurt zijn hier nog voorbeelden van. Met deze ontwikkelingen is de eerste aanzet naar stedenbouw, het creëren van buurten gemaakt.

Het nu zuidelijkste deel van Krommenie bestaande uit de Weiver, Vlietsend en de Spoorbuurt behoorde lange tijd tot de gemeente Assendelft. Dit deel werd met de aanleg van eerst de spoorlijn in 1869 en later de Provinciale weg steeds verder van Assendelft afgesneden. Na lang steggelen is dit gebied alsnog in 1965 aan Krommenie toegevoegd. Het dorp was in die tijd uitgegroeid tot de tweede gemeente in de regio. Met uitbreidingen vooroorlogs aan de westzijde van de Hoofdstraat ging met de name de ontwikkeling na de Tweede Wereldoorlog heel snel. Grote uitbreidingswijken vanuit de wederopbouw zorgde voor een grote aanwas van inwoners. Met Bomenbuurt en de Vogelenbuurt was vooroorlogs al een tweede noord-zuid as in het dorp gerealiseerd. Naoorlogs werd met de Rosariumbuurt en de completering van de Snuiverbuurt deze groei doorgezet. In de jaren '70 in het bebouwen van de Noorder- en Zuiderham de westerlijke grens van de gemeente bereikt.

Ondanks de grootschalige ontwikkelingen is de oude structuur van het dorp met het lange noord-zuid georiënteerde lint met dwarspaden en bebouwde uitvalswegen naar de nabijgelegen dorpskernen goed herkenbaar gebleven. Met het toevoegen van grootschalige woonwijken is telkens een nieuwe noord-zuid lijn toegevoegd met een eigen ontsluiting.

2.2 Vlusch

Vlusch (inclusief dijksloot). Dit is de doorgaande weg in noord-zuid richting, deel uitmakende van de oorspronkelijke as van Krommenie (samen met Padlaan en Heiligeweg/Militaireweg). In het noorden gaat de weg over in de Uitweg welke daarna de verbinding vormt met de Krommeniedijk; in het zuiden gaat het Vlietsend over in de Dorpsstraat, richting Assendelft.

Aan de Noorder- en Zuiderhoofdstraat zijn relatief veel oude houten huizen bewaard gebleven. De 18e-eeuwse pronkgevels behoren tot de mooiste en rijkst gedecoreerde exemplaren van de gehele Zaanstreek. De weg maakt deel uit van de oorspronkelijke lintstructuur in de Zaanstreek en is als zodanig van regionaal belang. De oude kern van Krommenie ligt tussen Oranjeplein en Weiver. De bebouwing is hier dan ook het meest bijzonder en daarom van lokaal belang. Met name van belang is de samenhang tussen de oude lintstructuur, de zijpaden en de bebouwing. De Vlusch is de verbindingsweg tussen Krommenie en Krommeniedijk. Het verbindt de Noorderhoofdstraat en de Uitweg. De Noorderhoofdstraat eindigt bij de Noorderbrug over de Noordersluissloot. De Vlusch is hiermee de uitloper van het agrarische lint dat nu de dorpen Assendelft en Krommenie beslaat. Op het huidige Vlusch is de oorspronkelijke opbouw van het lint nog herkenbaar aanwezig. Individuele objecten in wisselende schaal staan eenzijdig langs het dorpslint. Aan de overzijde is nog een enkele boerderij aanwezig. Langs de smalle weg ligt de wegsloot dat de waterwegen in het achterland verbindt.

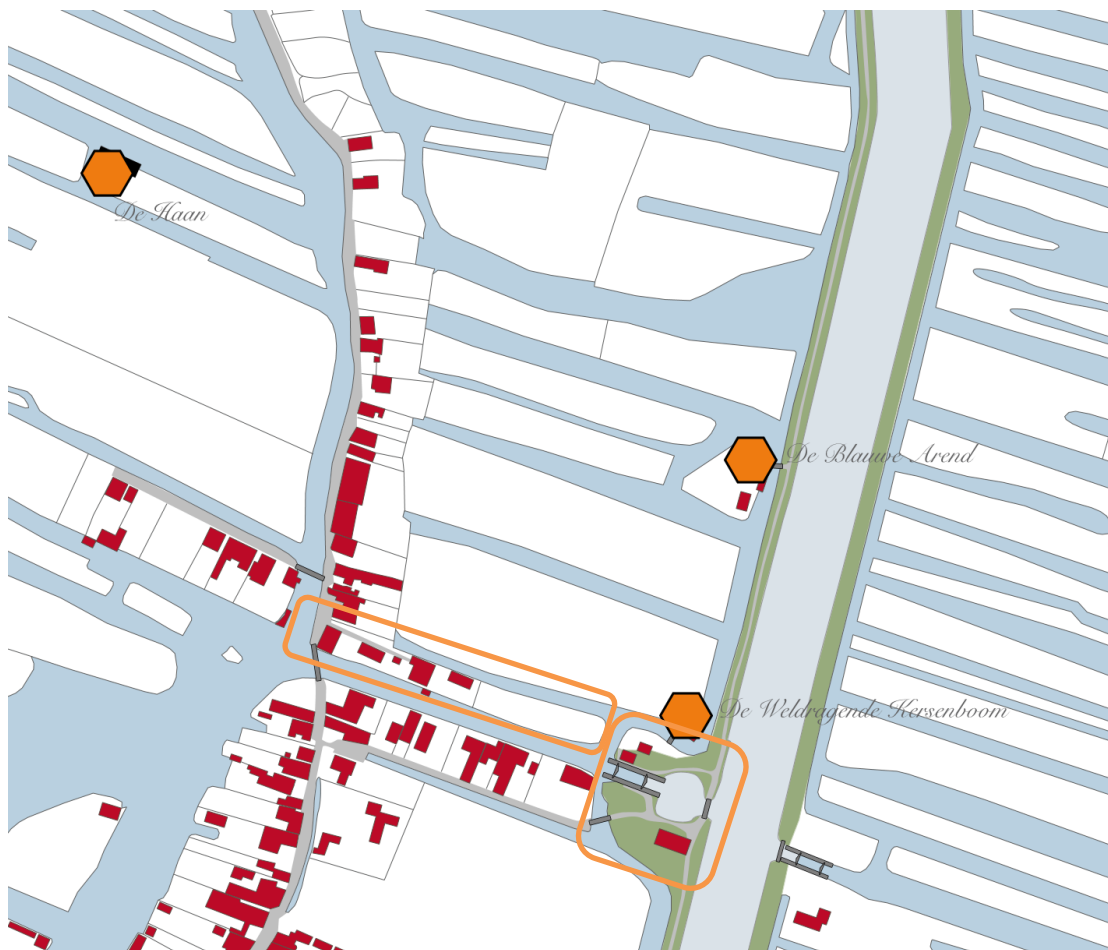

Het eenzijdige lint aan de Vlusch gezien in zuiderlijke richting. Smal wegprofiel met brede wegsloot.

2.3 Visserspad

Paden kwamen weinig voor in de niet aan de Zaan gelegen dorpen. Krommenie is hier echter een uitzondering op de regel. De oudste twee paden in Krommenie waren kerkenpaden. Het kerkenpad naar Wormerveer heette logischerwijs het Wormerveerderpad en liep door in Wormerveer waar het van naam veranderde: Krommeniërpad. Het kerkenpad naar Bus en Dam heette (en heet) heel toepasselijk de Heiligeweg. Net als bij de Zaadorpen ontstond een bebouwd pad bij de sluis naar de Nauernasche Vaart, het huidige Weiver. Het Kattenpad, nu de Evenwichtstraat, lag iets ten zuiden van de Padlaan en nabij de Heiligeweg waren het Spinderspad en een pad ter hoogte van de huidige Vermaningsstraat te vinden. Meer naar het noorden lag een aantal paden ter hoogte van het huidige Blok en de Kruisstraat, zoals het Visserspad. Ook hier speelde de aanwezigheid van een sluis naar de Nauernasche Vaart een belangrijke rol bij het ontstaan van bebouwing langs de paden. Omdat de paden hier aan weerszijden van het lint zijn ontstaan is er geen sprake van een 'kamstructuur', zoals bij de Zaadorpen, maar van een 'visgraatstructuur'. Ook hier zijn in de 19e en 20ste eeuw de meeste sloten gedempt en is er bebouwing toegevoegd en vervangen langs de paden. Toch is de in de 17e eeuw ontstane structuur nog aanwezig in het huidige stratenpatroon.

Het Visserspad vormt dus samen met Het Blok en de Kruisstraat drie dwars op het Vlusch gesitueerde paden behorende tot het oorspronkelijke padenpatroon in Krommenie. De naamgeving van Het Blok duidt op de nabijheid van een zogeheten blokakker ofwel een dwarsakker. Blokakkers kwamen in de noordelijke Zaanstreek meer voor. De drie paden zijn van gemeentelijk belang. Het Visserspad kenmerkte zich door eenzijdige bebouwing die aan een sloot stond, die haaks op de Nauernasche Vaart en de Vlusch lag. De bebouwing was veelal 1 laag met een kap en afwisselend van vorm. Dit kenmerkt het Visserspad tot vandaag de dag nog steeds.

Kaart uit 1812-1832 (bron: Zaanatlas) – Visserspad met sloot tussen de Nauernasche Vaart en de Vlusch & Noordersluis-complex

2.4 Nauernasche Vaart en Noordervaartdijk

In 1632 werd met de komst van de Nauernasche Vaart de waterverbinding tussen het IJ en Assendelft en Krommenie vergroot. Er was nu groot vaarverkeer mogelijk in dit westelijke deel van de Zaanstreek en dit bracht het gebied welvaart. Daarmee nam ook in deze dorpen de bevolking en bebouwing toe. Bebouwing aan de Nauernasche Vaart bestond voornamelijk uit kleinschalige woningen of molens met bijbehorende industrie. Dit gold ook voor het Mercuriusterrein. Een sluis, twee molens en wat kleinschalige bebouwing stonden aan de Noordervaartdijk. Langs de dijk liep aan de 'binnenzijde' een kenmerkende dijsloot. De bebouwing werd met kleine bruggen over de sloot verbonden met de dijk.

Door de opkomst van de gasmotoren, elektromotoren en dieselmotoren rond 1890/1900 ontstond een schaalvergroting van fabrieken langs het water in Krommenie nabij de Nauernasche Vaart. Het Mercuriusterrein bleef echter grotendeels vrij van bebouwing, op de bebouwing aan het pad, de Vlusch en de Noordervaartdijk na.

2.5 Noordersluis

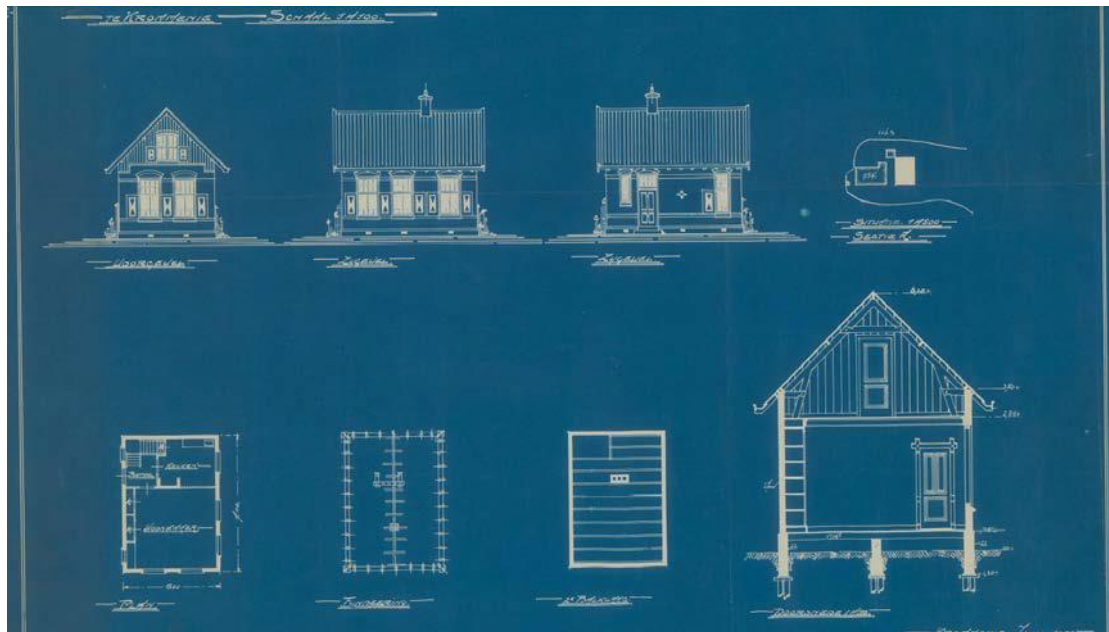
Nadat in de 17e eeuw een groot aantal meren was drooggelegd en daarmee het aantal boezemgebieden drastisch afnam, werd onder meer de Nauernasche Vaart aangelegd. Deze volgde deels het traject van de voormalige veenstroom het Twiske. De Noordersluis ontsloot de Vaart met het achterland om Krommenie met zijn molens, werkplaatsen en pakhuizen. De Noordersluis is eeuwenlang een belangrijke levensader geweest met het achterland rond Krommenie. Het fijnmazige watersysteem ontsloot een heel netwerk van werkplaatsen, molens en pakhuizen. Het sluiscomplex kenmerkte zich door een groene ruimte waarop de sluiswachterwoning zich bevond. Het complex lag gekoppeld aan het Visserspad en het pad dat nu de Kruisstraat heet.

Zicht op de sluiswachterswoning aan de Noordersluissloot ~1890. Rechts het Visserspad met een enkele boerderij. De Kruisstraat links is als pad ruim bebouwd en bewoond. Op de achtergrond de ophaalbrug die de Noorderhoofdstraat en de Vlusch met elkaar verbond.

De nieuwe sluiswachterswoning (rechts) en Noordersluis gezien vanaf de Noorddijk aan de Nauernasche Vaart in 1930.

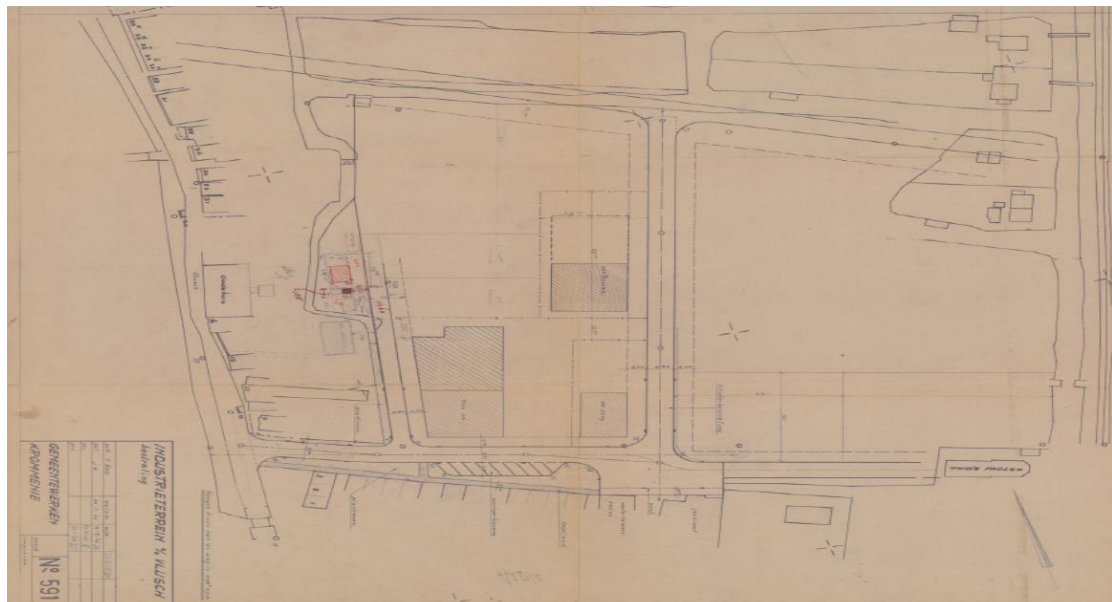
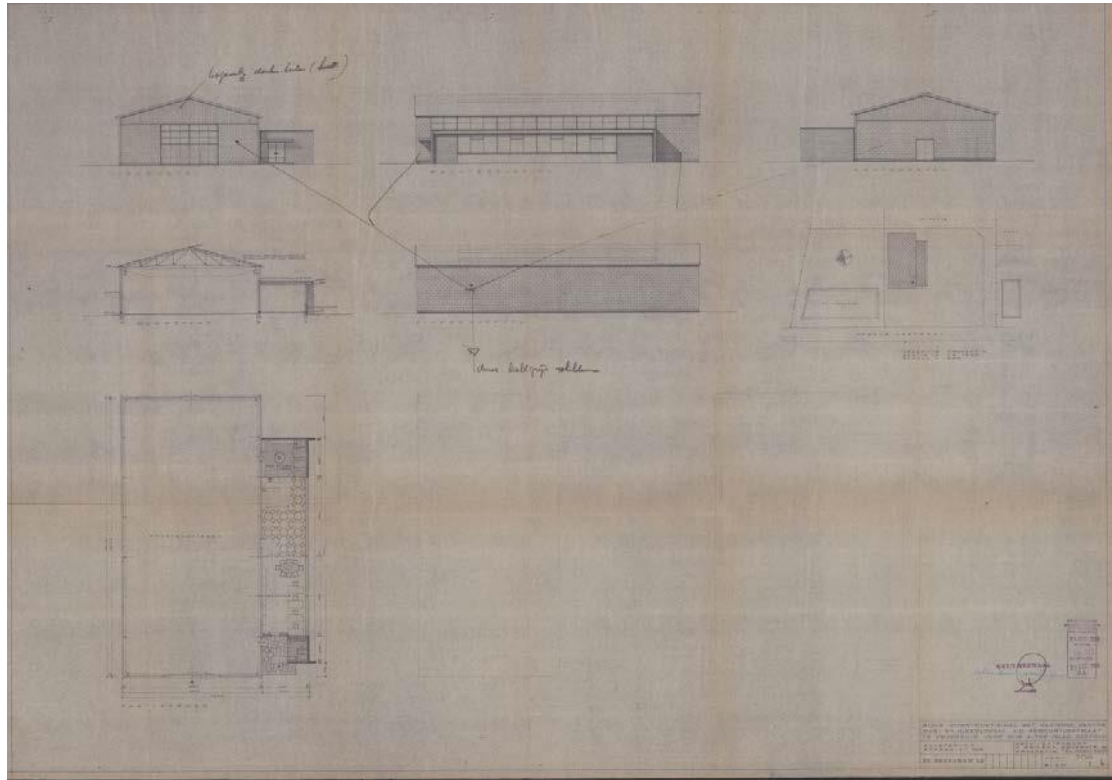
Bouwtekening van de nieuwe sluiswachterswoning aan de Noordersluis 1907.

2.6 Mercuriusterrein

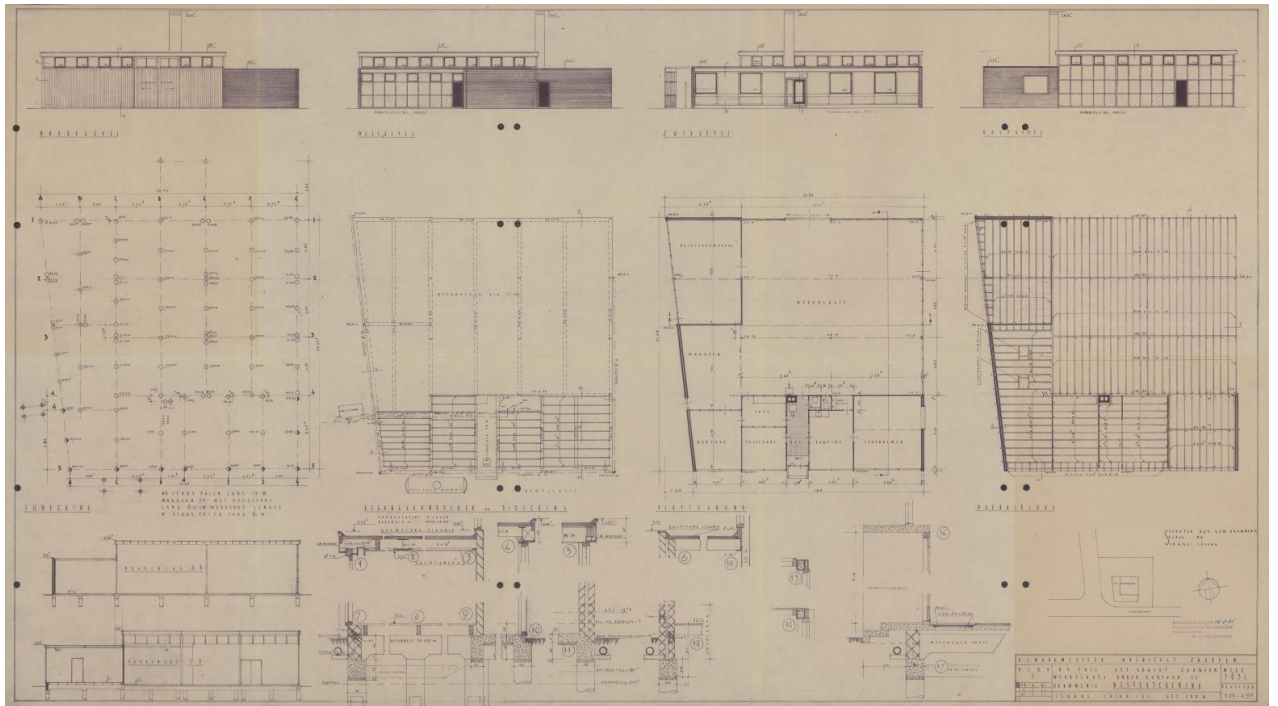
Met het structuurplan voor de Zaanstreek uit 1961 wordt in de gehele regio meer ingezet om het scheiden van functies. Zo worden in alle gemeenten in de Zaanstreek aan de rand van de dorpen gebieden ingericht voor de 'industrie en nijverheid'. Ook in Krommenie wordt een gebied hiervoor ingericht het 'industrieterrein aan de Vlusch', oftewel het Mercuriusterrein, aan de noordelijke gemeentegrens richting Kommeniedijk. Het gebied achter het bebouwde lint tot de Noorddijk langs de Nauernasche Vaart wordt hiervoor uitgegeven in kavels.

Een van de eerste bebouwing op het Mercuriusterrein waren Visserspad 1A en 2A. Visserspad 1A vormde de entree van het Mercuriusterrein. Visserspad 1A is in 1961 gebouwd en heeft verschillende

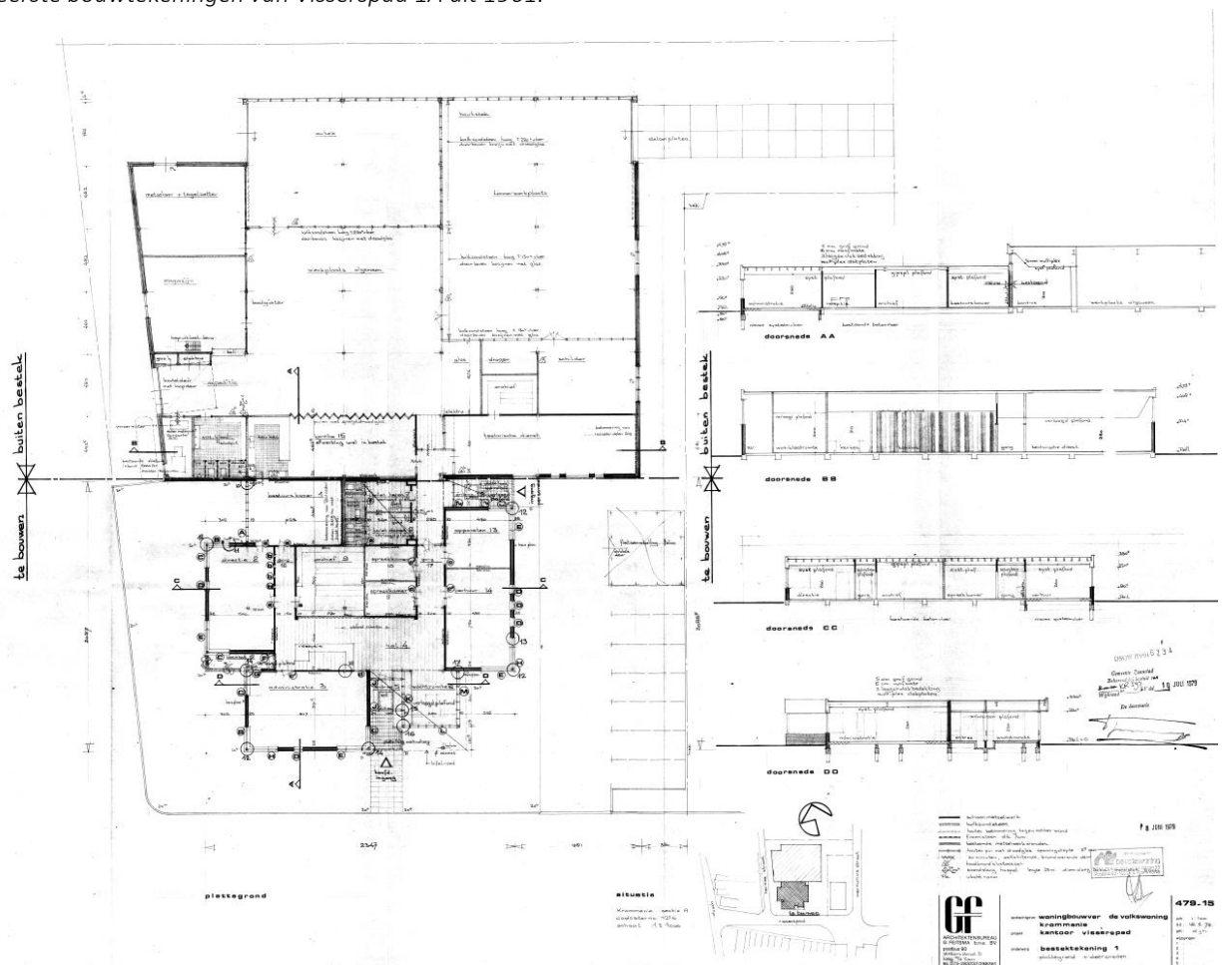
aanpassingen ondergaan. In 1965 is het gebouw uitgebreid voor woningbouwer 'De Volkwoning' als kantoor en werkplaats. Vervolgens heeft in 1979 deze partij het gebouw opnieuw uitgebreid, dit keer met sloop van de voorste bebouwing aan de zijde van het Visserspad en nieuwbouw in de vorm zoals die nu aanwezig is. Later is het pand opgedeeld in verschillende losse werkruimtes en hebben verschillende ondernemers een plek gevonden in het pand. Niet alleen werkplaatsen, maar ook maatschappelijke-zorgfuncties zoals een kinderdagverblijf en huisarts zijn hier gevestigd.

Aanlegplattegrond van 'industrieterrein a/d Vlusch' 1962 met de ingetekende eerste bebouwing en aanpassingen aan de openbare ruimte van het Visserspad. De Noordelijke ontsluiting op de Vlusch is nooit gerealiseerd.

De eerste bouwtekeningen van Visserspad 1A uit 1961.

Uitbreiding Visserspad 1A, 1979.

3 Huidige situatie

3.1 Bouwfases

Aanlegstructuren: 1) rood = agrische middeleeuws lint Noorderhoofdstraat/Vlusch, 2) oranje = oorspronkelijke paden, 3) paars = bebouwing aan Noodervaardijk, 4) geel = vooroorlogse stadsuitbreiding, 5) blauw = industrieterrein Mercurius

In de huidige situatie zijn de oorspronkelijke aanlegstructuren nog altijd afleesbaar.:

1. Het agrarische middeleeuwse lint van Noorderhoofdstraat met tweezijdige bebouwing en na de Noorderbrug de Vlusch met zijn eenzijdige bebouwing in rood.
2. De oorspronkelijke paden Blok (ten westen van het lint), Kruisstraat en Visserspad (ten westen van het lint) in oranje.
3. De bebouwing liggend aan de Noordervaartdijk langs de Nauernasche Vaart in paars.
4. De vooroorlogse stadsuitbreiding in het wijk Het Blok in geel.
5. Het industrieterrein aan de Vlusch, bekend als het Mercuriusterrein in blauw.

3.2 Waarnemingen

Individuele bebouwing aan het Visserspad. Kleinschalig met wisselende kapvorm en – richting.

Zicht op de sluit vanaf het Visserspad door dichte beplanting.

Woningen aan de Noorderwaardijk, verbonden met een brug over de dijksloot. Gevel aan de dijkzijde, omringt door een ruim en groen kavel.

*Aan de Mercuriusstraat staan gebouwen die dateren van de aanlegdatum (jaren '60).
Gebouwen zijn grootschalig en alzijdig georiënteerd.*

*Aan de Mercuriusstraat staan gebouwen die dateren van de aanlegdatum (jaren '60).
Gebouwen zijn fors, alzijdig en anoniem.*

Aan de Hermesstraat staan gebouwen die dateren van de aanlegdatum (jaren '60). Gebouwen zijn fors, alzijdig en anoniem. Voormalige drukkerij van Knijnenburg.

Doorzicht op de historische bebouwing aan de Vlus. Vanaf de Hermesstraat.

Nieuwbouw aan de Hermesstraat met de rug tegen de historische bebouwing aan de Vlusch.

Herkenbare entree van het Mercuriusterrein door links Visserspad 1A kinderdagverblijf 'Het Boefje' en rechts het Visserspad.

4 Waardering en aanbevelingen

4.1 Waardering

De waarden zijn onderverdeeld in hoge, positieve, basis en indifferente waarden. Deze waarden staan omschreven in de bijlage. In de onderstaande plattegrond staat een overzicht van deze punten.

1. Het agrarische middeleeuwse **lint aan de Vlusch is van hoge waarde**. In dit gebied is de oorspronkelijke aanlegstructuur van eenzijdige, kleinschalige, streekeigen bebouwing, smal wegprofiel, groenstrook en wegsloot nog herkenbaar aanwezig. **De Noorderbrug is van positieve waarde**. De brug markeert de overgang van Noorderhoofdstraat naar de Vlusch.
2. **Het oorspronkelijke Visserspad is van hoge waarde**. Het Visserspad is van de weinige haakse paden aan het voormalige agrarische lint in Krommenie. Hoewel de bebouwing na 1900 geheel vervangen en geïntensiveerd is past de huidige situatie bij een klassiek pad.
3. **De Noordersluis met sluiswachterwoning is van hoge waarde**. De Noordersluis is eeuwenlang een belangrijke levensader geweest met het achterland rond Krommenie. Het fijnmazige watersysteem ontsloot een heel netwerk van werkplaatsen, molens en pakhuizen.
4. **De Noorddijk langs de Nauernasche Vaart is van hoge waarde**. Dit deel van de Noorddijk is in oorspronkelijke aanlegstructuur aanwezig. De dijk is herkenbaar als smal wegdek in klinkers met aan weerszijden een groenstrook. Binnendijks ligt de wegsloot waarin vele kleinschalige bruggen de individuele, groen omzoomde kavels ontsluiten. Zowel de kavels ten noorden als ten zuiden van het Mercuriusterrein ligt als een eiland langs de dijk. **De groene oevers zijn daarin zeer waardevol en ook hoog gewaardeerd**.
5. **Het industrieterrein aan de Vlusch heeft een basis waarde**. De aanleg van een gezoneerd bedrijven- en industrieterrein past bij de gedachte van stedelijke functiescheiding bij de vroege jaren '60 van de 20ste eeuw. De locatie aan destijds de rand van het dorp is inmiddels ingesloten tussen (woon) bebouwing. Het eenvoudig verkavelde gebied geeft een inkijk in de functionele opzet van de het gebied en de daarbij passende architectuur.
6. De aanwezige panden zijn veelal fors van schaal, anoniem, alzijdig en in architectuur overwegend passend bij de bouwperiode. **De meeste gebouwen zijn daarom ook gewaardeerd als bebouwing van basiswaarde** (zie bijlage). **Visserspad 1a en 2A zijn echter gewaardeerd als basis waarde** vanwege hun vorm en locatie. Deze panden zijn bovendien representatief voor de tijdsperiode waarin het Mercuriusterrein is gepland. Ze hebben een representatieve functie als entree van het terrein. Bovendien sluiten ze qua schaal en hoogte goed aan op het historische Visserspad.

Nota bene: Bij ontwikkeling van de kavels en afwijking van het bestemmingsplan vragen de individuele panden met indifferente waarde om een cultuurhistorische paragraaf aan de hand van deze cultuurhistorische verkenning. Panden met een basiswaarde of hoger vergen meer aandacht aan de hand van een aparte cultuurhistorische verkenning, specifiek voor die locatie.

5 Aanbevelingen

Met de herontwikkeling van het huidige Mercuriusterrein zouden de bestaande aanwezige waarden behouden moeten blijven en waar mogelijk versterkt worden. Daarbij is van belang:

1. Vlusch

- Beschouw de kavels aan de Hermesstraat als verlengde kavels van de Vlusch. Maak de oriëntatie van de bebouwing, schaal en individualiteit gelijk aan de kavels aan de Vlusch.
- Behoudt en versterk de doorzichten vanaf de Mercuriusstraat en Hermesstraat op de omliggende lint- en padbebouwing.

2. Visserspad

- Behoudt de individuele, kleinschalige padbebouwing aan het Visserspad. Panden aan dit pad zijn wisselend in volume, overwegend 1 laag met kap, kaprichting en vorm is afwisselend.
- Sluit met nieuwbouw ten noorden van het Visserspad in hoogte aan in hoogte op de bebouwing ten zuiden van het Visserspad (max. 7 meter).

3. Sluiscomplex

- Behoudt en versterk de open structuur rondom de Noordersluis en de sluiswachterwoning. De sluiswachterswoning is een potentieel monument en zal verder onderzocht moeten worden.
- Geef het sluiscomplex meer ruimte en zichtbaarheid vanuit zijn omgeving. Zeker vanaf het Mercuriusterrein is door dichte beplanting het complex nauwelijks te zien. Richt de openbare ruimte in op de zichtbaarheid van dit bijzondere complex.

4. Noodervaartdijk

- Ontwikkel de kavels aan de Noorddijk passend binnen de bestaande typologie van kleinschalige woningen met de voorkant naar de dijk. Aan de Noorddijk zijn kavels groen omzoomd, bereikbaar met kleinschalige bruggen voor langzaam verkeer en incidenteel autogebruik.
- Behoud en versterk de groene noordoost-oever en maak deze beleefbaar voor de hele buurt.

5. Mercuriusterrein

- Behoudt de eenvoudige wegstructuur binnen het Mercuriusterrein met zijn grote kavels.
- Omarm het industriële karakter van het Mercuriusterrein op een eigentijdse wijze in korrel en vorm. Referenties naar de Vlusch of de oude paden is niet wenselijk op het huidige industrieterrein.
- Bebouwing aan de Hermesstraat en de Mercuriusstraat zijn losstaande, alzijdige, gebouwen in een forse schaal. Ze hebben dus een afwijkende vorm dan historische omliggende structuren.
- Nieuwe architectuur is passend bij de aanlegperiode van het gebied. Materialen zoals baksteen, beton en glas zijn hierin passend.

6 Bronnen

- Ankum, L.A, en Jan Pieter Woudt.(1991). Encyclopedie Van De Zaanstreek. Zaanstad: Stichting Behoud Zaans Streekeigen.
- Team erfgoed gemeente Zaanstad (2019). Cultuurhistorische Verkenning: Historische linten, dijken en paden in de gemeente Zaanstad.
- <http://www.regiocanons.nl/noord-holland/zaanstreek>
- Beeldbank en bouwdossiers van <http://archief.zaanstad.nl/>
- foto's van auteur tenzij anders vermeld

7 Bijlage

Waardering bebouwing

Orde 1: monumenten

Zowel rijks-, provinciale als gemeentelijke monumenten.

Deze panden hebben een (zeer) hoge architectonische kwaliteiten en hebben o.a. hoge architectuur- en cultuurhistorische waarden. Bij deze panden geldt de Monumentenwet/ Erfgoedwet/ Erfgoedverordening Zaanstad en de Restauratierichtlijnen van de gemeente Zaanstad.

Orde 2: Hoge waarde

Deze panden leveren een belangrijke bijdrage aan het stadsbeeld en zijn onmisbaar hierin. Deze panden hebben cultuurhistorische waarden binnen het gebied en/of zijn belangrijk voor de afleesbaarheid van de historie het historische hart of een gebied daarbinnen. Deze panden zijn in hoofdvorm en detaillering nog goed herkenbaar. Bij deze panden zou een restauratieve aanpak van de straatgevels en de kap uitgangspunt moeten zijn. Oorspronkelijke gevelelementen dienen te worden gehandhaafd en indien nodig hersteld. Bij sloop gaan architectuur- en cultuurhistorische waarden verloren. Mocht een sloopaanvraag voor een pand met deze orde worden gedaan dan is het daarom mogelijk dat het pand (voorlopig) wordt aangewezen als gemeentelijk monument om sloop te voorkomen.

Orde 3: Positieve waarde

Deze panden hebben positieve architectonische kwaliteit en leveren een positieve bijdrage aan het stadsbeeld. De panden zijn belangrijk in het straatbeeld en het verwijderen ervan doet afbreuk aan het straatbeeld. Deze panden zijn in hoofdvorm nog goed herkenbaar. Bij verbouwing zou behoud van het bouwvolume, goothoogte, nokhoogte, kapvorm, materialisering, kleurgebruik en de oorspronkelijke gevelelementen uitgangspunt moeten zijn.

Orde 4: Basis waarde

Deze panden hebben geen architectonische of stedenbouwkundige meerwaarde of zijn zo ingrijpend gewijzigd dat de architectonische kwaliteiten grotendeels teniet zijn gegaan. De panden zijn wel passend in de gevelwand. Behoud van de hoofdvorm is gewenst, maar veranderingen in materiaal, maatvoering en detaillering zijn toegestaan. Bij de voorgevels en gevels grenzend aan openbaar gebied zou behoud van de oorspronkelijke karakteristiek uitgangspunt moeten zijn. Onderzoek

Orde 5: Indifferente waarde

Sloop is mogelijk. Nieuwbouw zou zich wel moeten voegen naar de korrelgrote en karakteristiek van de omliggende bebouwing of zoals omschreven in de ruimtelijke visie.